

Birutė Ryvitytė, *Lingvistinės pragmatikos įvadas*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011, 88 p., ISBN 978-9955-634-50-8

Pristatoma mokomoji knyga yra pirmasis pragmatikos vadovėlis lietuvių kalba. Tad jo pasirodymas yra neabejotinai reikšmingas įvykis mokslinė ir pedagoginė prasme, ypač lingvistinė pragmatika besidomintiems akademinei lituanistų bendruomenės nariams, jų studentams. Lingvistinė pragmatika jau seniai dėstoma įvairiausių pasaulio šalių universitetuose, o pas mus filologų lituanistų studijų programose ji dar tik tvirtinasi. Džiugu, kad pažintį su šia kalbotyros mokslo sritimi nuo šiol studentams bus galima pasiūlyti pradėti ir lietuvišku *Lingvistinės pragmatikos įvadu*, parašytu geros pragmatikos specialistės ir talentingos pedagogės.

Nedidelės 88 puslapių apimties knygelėje skaitytojui paklojami lingvistinės pragmatikos pamatai. Patraukliai pristachius pačią pragmatiką, pateikus trumpą jos istoriją, penkiuose leidinio skyriuose glaustai išdėstomos svarbiausios deiksės, presupozicijos, implikatūros, šnekos aktų ir lingvistinio mandagumo teorijos. Po kiekvienu skyreliu įdėta naudingų žinioms patikrinti bei įtvirtinti skirtų užduočių (su atsakymais knygos gale) ir rekomenduojamos literatūros, skirtoms tolesnėms studijoms, sąrašai. Paprasta, graški knygos struktūra, lakoniškas kalbėjimas apie pačią esmę, minčių dėstymo logika, šmaikštūs pavyzdžiai, padedantys aiškinant nelengvas teorijas, remiasi puikia anglosaksiška mokomųjų knygų rašymo tradicija (pvz., Yule 1996). Vertinga pačios B. Ryvitytės sukaupta ir analizuojama lietuviška gyvosios kalbos medžiaga, tarp užsieniečių pragmatikų minčių kai kur įterpiama ir lietuvių mokslininkų įžvalgų (pvz., A. Rosino deiksės skyriuje).

Tačiau autorės siekis supažindinti tik su pačia pragmatikos esme ir labai maža knygos apimtis neišvengiamai turi ir savų trūkumų. Kyla abejonių, ar nevertėjo įtraukti dar ir kitų pragmatikos kurso temų (pvz., relevancijos teorijos), esamuose skyriuose ir skyreliuose kai ko atsisakyti, o kai kur kaip tik – labiau išsiplėsti. Pernelyg taupus kalbėjimas vietomis apsunkina skaitymą ir palieka neaiškumų (pvz., sudėtingos presupozicijos teorijos skyriuje ar aiškinant gramatikalizavimo sąvoką). Knygoje vis dėlto ne visur pavyksta nusileisti iki pirmą kartą apie pragmatiką skaitančiojo žinių lygio, nors leidinys skiriamas apskritai „visiems, besidomintiems kalbos vartojimu bendraujant“.

Perskaitęs autorės daromus kitų mokslininkų minčių apibendrinimus ir norėdamas kai ką patikslinti ar daugiau pasiskaityti viena ar kita tema skaitytojas kai kur gali pasigesti tikslių nuorodų į šaltinius, kuriais remiamasi. Ne visai aišku, kam yra reikalingi po kiekvienu skyriumi pateikiami pagrindinių sąvokų (be apibrėžimų) sąrašai – jos kartu su angliškais atitikmenimis yra išskirtos tekste.

Darbas yra reikšmingas indėlis kuriant lietuviškos lingvistinės pragmatikos terminiją ir, žinoma, kursto tolesnes diskusijas. B. Ryvitytė įtikinamai apgina savo vartojamą terminą *pokalbio maksima* (angl. *maxim*) vietoje *taisyklės* ar *postulato* (37 p.), perima J. Pakerio sėkmingai sukurtą *saugiklį* (angl. *hedge*), vartoja *lingvistinio* (ne *kalbinio*) *mandagumo* (angl. *linguistic politeness*) terminą. Tačiau abejonių kelia *kalbėtojo* (angl. *speaker*) ir *klausytojo* (angl. *hearer*) pasirinkimas vietoje lietuvių pragmatikų darbuose (žr. Čepaitienė 2007, Gudavičienė 2008, Hilbig 2010, Zaikauskas 2002 ir kt.) įprastų platesnių *adresato* ir *adresanto* sąvokų (nors reikia pripažinti, kad dėl savo panašumo jos labai painios). Kodėl renkama vartoti terminą *ilokucinė jėga* vietoje jau visuotinai priimto *ilokucinė galia* (plg. taip pat *žodžio, pasakymo galia*)? Ar G. Leecho *simpatijos maksima* lietuviškai negalėtų būti vadinama *palankumo maksima*? Ar *inferuoti reikšmę* bent jau kai kur negalima buvo keisti į *numanyti, nuspėti reikšmę*? Knygelėje yra ir daugiau tokių vietų, kur pasirinkti lietuviški žodžių atitikmenys, lietuviškesnė raiška turbūt nebūtų pakenkusi tikslumui, nebūtų iškreipusi norimos perteikti minties.

Tekste esama šiek tiek kalbos ir stiliaus klaidų (pvz., 8 p. *pragmatika tiria reikšmę kalbos vartojime*; 69 p. *mažinti sąvokų gyrimo raišką*). Ne visai laikomasi originaliųjų asmenvardžių formų

gramatinimo taisyklių (pvz., *Levinson'as, Leech'as*), o citatos daug kur skiriamos dvigubai – ir kabutėmis, ir kursyvu.

Parengti ir glaustą, ir kartu aiškia, skaitytojo nebauginančią mokomąją knygą kaip vadovą po jam naujos lingvistikos srities vandenį tam tikra prasme turbūt yra netgi sunkiau nei solidų mokslo veikalą. Nepaisant išsakytų kritinių pastabų norėusi pasveikinti autorę – lietuviškai rašyti ir lituanistų pastabas išgirsti pasiryžusią anglistę – ir padėkoti už publikuotą labai naudingą darbą.

Literatūra

Čepaitienė, G. 2007: *Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika*, Šiaulių universiteto leidykla.

Gudavičienė, E. 2007: *Lietuvių kalbos direktyvai*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

Hilbig, I. 2010 *Lietuvių ir anglų lingvistinis mandagumas: prašymai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Yule, G. 1996: *Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press.

Zaikauskas, E. 2002: *Teoriniai performatyvų pagrindai*, Humanitarinių mokslų daktaro disertacija, Vilniaus universitetas.

INGA HILBIG

Lituanistinių studijų katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5, LT-01513

El. paštas: inga.hilbig@flf.vu.lt

Gauta 2011 m. gruodžio 17 d.